

Skän

Upt. En. Fästet Glimtka

O. Östergötlands. Arkiv 3839

Br. olika personer

1933

Bal eller vådhögar.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

1

"Tid mitten av förra seklet blev en ung man, lille John i Böglarskust, Örkenecks socken, ihjälskjutet strax i närheten av hemmet i Böglarskusts mark, då han en natt gick hem från ett ungdomsgille.

Mördaren, som var i konflikt med en fjävlige, som grasperade i orten och som den mördade tänkte angiva, upptäcktes och fick flera års straff. På den plats där lille John dömdes har sedan blivit uppkastat ett stort röse av stora och små stenar (och delvis murat upp) och släktingarna lät uppsätta ett kors framför röset, vilket dock nu är för långesin nermultnat. För något tiotal år sedan gick jag säger min pappasman, "ofta förke platsen, där jag i likhet med andra färdmän, kasta

Bål of. vådhögar.

3839

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

de en sten för att den dödades ande ikke skulle skrämna och förfölja mig! Ibland har jag gått förbi bålet of. vådhögen i mörka nätter, men hur pass härdad jag annars är, så känns det när jag då gått där förbi som om blodet ville stelna i mina ådror och kalla kärar gå utefter ryggtavlau på mig. Ty det påstås att den dödades ande spökar på platsen och att ljus där lysor särskilt under mörka höstnätter vid den årstid då mordet skedde.

Denne lille Johns far som ju även hette John och i dagligt tal kallades blott för John. Bojle - (John från Bojlarehuset) omnämns på 80-talet vid åbron vid Flyboda kvarnar. En mörk natt var han onykter som vanligt på hemväg till Bojlarehuset från ett sup-

Bål af vådhojar.

3839

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Kalasande i Lönsboda, där han kommen
mitte för Flyboda kvamar ramlade eller blev
nedsköfjad av en vän i ån, som vid den
årstiden var mycket stid. En person, som
sedan reste till Amerika . . . fick skull för
vädret och skall ha erkänt innan han dog.

Här förleis denna bro och å, där man även
ibland brukar kasta stenar för att binda
gasten så att han ikke skall kunna för-
följa enn . . . här förleis är ännu hemskare
att gå under mörka stormiga hösträtter, när
vattenfallets dära, kvamarna å vinnse sidas
om bron quissla och snala, vinden tjuter
med tusen gartars gny och jänner och isarna
isarna spricka och lorna upp sig mot bron
och blixtra i skenet från kvarnhuset . . .

Och på råblan för att å bron bli "kryt" av gasten."

1.

Fotavtryck i sten

3839

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

4

I Görbejörnarps by av Glimåkra socken finnes å en sten flera stycken tydliga spår av makens barnfot (ef. barnfötter) med skarpa avtryck av tår och andra fotlinier, jämte spåren äre rund, som barnet sålunda haft i sitt sämskap.

Olika sägner om dessa avtrycks tillblivelse grassera i orten från de gamle, såsom t. ex. att en helig apostel fordomtima här i offer- och hednabygden (med offerstenar och -källor i mängd) försökt kristna avgudadyrkarna, men att svårigheterna med detta arbete kände honom så tung börd, att han t. o. m. sjunkit ner i hårda stenen. Spåren skuru små, skulle sålunda vara efter en vuxen man.

3839

Fotavtryck i sten. Handavtryck.

I Håggkullens vilda skogsmarker i Orskeneds socken, strax vid Monkalid, där trenne byars gränsmärken stöta samman: Håggkull, Tommaloda och Ederna, finnes i en vid vägen liggande jordfast sten ett mycket tydligt större fotavtryck (Såms vid min konfirmationstid 1891.) Detta avtryck skall enligt sägnen härstamma från en här boende jätte, Monka gulbe, vilken i vredesret-brött över att jättarna i Drakaberget och Spollabäckarna vid Glimåkra vid ett besök hos Monka gulbe tillade dem mellan revbenen med sina stenspjut, på att jätten föll omkull och blev liggande i stenklyftan, men orkade dock stöta vänstra foten i stenhällens sida med sådan kraft

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5

att ett djupt intryck av foten uppstod.

Vid gåendet förbi denna plats - alldeles vid vägkanten - vilken vi ansågo övernaturlig, kände vi, läseleam kalla kärar löpa utefter ryggtavlau, särskilt i märker ivrigt tittande omkring oss i tro att den hisklige Monka gulben skulle komma fram bakom de stora källarna. Det talades då också om att kloka gulben och-käringar vid sina besväjelser och betandei av sjukdomar här drovo vissa hucus pocus, och att de med vissa ingredienser smorde stensidans sida, varast fotspåret var intryckt, såsom med sillake och kreatursblod m.m. Fotavtrycket och hela norra stensidan voko nämligen alltid på den tiden hala och glatta och ingen massa väte å denna sida.

Fot- & Handavtryk.

På Trollabekarna strax i närheten
av Glimåkra fanns för några år sen ett
stenblock med tvänne jätte-handavtryk,
vilka enligt en sägen skulle ha place-
rats å blocket av en i Trollabekarna bo-
ende jätte, som, rasade över byggandet av
den första kyrkan i Glimåkra fällade
det ena stenblocket efter det andra och
slungade ner mot kyrkan för att krasa den,
men ingen träffade målet utan den första
kammade på Åka backe, den andra i n.v.

Rättg. trädgården. Ännu mera upplagt över
denna stens fällade han med alla sina
"jättekrafter" detta det tredje blocket med
sådant ursinne och kraft att handerna sjönka
djupt in i stenen, men stenen var o. förblev jordsfast.

Söndagsbarn.

Söndagsbarn kallades de barn,
som vora födda i söndags.

Dessa hade särskilda gåvor och uppenbar-
elser om sådana ting och händelser,
som vora fördolda för folk i allmänhet.
De hade särskilt framträdande o. k. vård,
som dels i syner och visser varnade och
ledde dem själva beträffande deras gömska
och låtanden vid annalkande faror eller
olyckshändelser, som de på så sätt und-
gingo, dels kunde de få uppenbarelser i
drömmen om olyckor, som förestodo dem
eller deras vännar, och vilka i vissa fall
kunde undgås. De fingo även uppenbarelser
om döda, om mördare, platsen där de kunde finnas
ellevi som var mördaren etc.

3839

33. Örkened
L. Heström

Bot mot sjukdomar

"Villappskod" botades på följ. sätt.
 "En natt då månen var i 'nyttning',
 skalade man av och insamlade barken
 av flera sorters träd såsom "onde onans
 träd", hylle, toste, pors, abelträ m fl. tor-
 kade barken och använde densamma
 dels söndersmulad tillsammans med kretset
 dels såsom förkladdning för skottet,
 varmed man sköt över det sjuka stället
 eller den sjuka lemmen."

Botar vårtor: "En bror till mig hade 16
 vårtor på fingrar o. händer. För att bli fri från
 dem rådde "Silla Kajan" honom att kasta 16 orter
 i brunnen och försöka springa in under tak in-
 nan ärtorna kunna vattentåna. Han gjorde så
 och oändomligt nog blev han fri från vårtorna

Skriv endast på denna sida! i samma nummer."

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

9

Bot mot sjukdomar.

Gamla Kloakare Kittan hävdade och lärde att man var morgon strax efter uppstignandet skulle rulla in en ullsax i handduken (som man sedan torkade sig med) och tre gånger svänga eller föra denna så inlindad sax omkring sin kropp (omkring livet, midjan) naturligtvis motsols. Detta skulle hjälpa mot allt trolltyg och intet lotteri skulle ha någon makt över den som iakttagit nämnda ceremoni.

Spotta i tvättvattnet var också allmänt brukat försiktighetsmått innan man tvättade sig i vattnet, för att skydda sig mot alla olyckor från onda häxor och trollpackor och ännu farligare troll.

3839

För att tjusa sjukdom på en ovän,
 antingen sin egen eller åt en "klient"
 t. ex. på att denne ovännen icke fick
 öppning skulle man taga litet av den
 avsedde persons avföring, sprä ett hål
 i ett gammalt presigt furuträd och där
 införa den tillvaratagna ekskrementen
 samt väl tillsluta hålet med en pinn.
 Och så länge pluggen sålunda väl till-
 slöt hålet kunde personen i fråga heller
 icke bli av med sitt tamminnehåll, gällde
 det och döden, för så vitt han icke sökte
 en klok med ännu starkare makt
 än den som tjust sjukdomen på
 honom. Vilket ofta även skedde eller
 verk drog arrangören ut pluggen i rädsla för att den
 starkare trollkarlen kunde klämma åt henne som
 Skriv endast på denna sida! här varit upphövet.

 LUNDS UNIV.
 FOLKMINNES-
 ARKIV

11

4) Skjölde
C. Söinge
Glimminge. Arkivet

M. Carl Sjöström

3839

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

12

Bot mot sjukdomar.

För att efter släppningen om vären skydda fåren och getterna för trolltyg, som kunde ge dem svannan att hellre söka sig ut i obygden än driva mot hemmet om kvällarna samt till skydd för råv, gråken och andra rovdjur, skulle man om varje djurs hals binda eller fastsy ett tumskrett band av hemvävd rött tyg.

Desputorn skulle man var morgon följa djuren ett stycke på vägen och därmed tuta i ett bockhorn. Dessa försiktighetsmått: det röda bandet skyddade mot alla skymniga skovosnuror och även bockhornsmusiken var för dem såväl som rovdjuren "en nagel i ögat." och drev dem ut ur den betesmarken.

Bot mot sjukdomar.

"Förr i världen fanns blott få rejula doktorer, men så många fler kloka gummor och gubbar, vilka i st. botade folks krämpor, oftast med god framgång. Medicinen var dock av annat slag än apoteksvara.

Stöpfung och rökning vara tvänne kurer, som användes mot många olika sjukdomar. Vid stöpfung använde man bly dels från vanliga gamla fönsterkrägar, tillsatt med något av samma metall från någon kyrka. Blyet smältes på glöd och slops i smått-flytande form i ett kärl (hållet över den sjuka lemmen) innehållande vatten, hämtat en thorsdagsnatt i en mot norr rinnande bäck. Vid dylika nattliga expeditioner måste alltid stäng tystrad iakttagas och icke heller fick man vända sig om

vid misstänkta rop eller tilltal. Ty det före-
kom nämligen att vissa fiendliga makter
på aut sätt sökte förloda den kloke att göra
något fel för att förtaga verkan av helbrogda-
görelsen. ("Den onde ville ju komma åt själen
fortast möjligt och önskar ej botandet.") När blyet
sålunda slops i det kalla vattnet bildas det fi-
gurer av de mest märkliga former, och i dessa
figurer utläste ^{nu} den kloke såväl sjukdomens
beskaffenhet och läge. Den sjuke skulle
sedan dricka av det använda vattnet, itny
att detta hade helbragdugande verkan dels
i sin egenskap av nordligt-rinnande och
dels för att ammon från kyrka (eller kyrkogård)
förestärkt dess hälsokraft. - Tyd jord från kyr-
kogården liksom och människoben och även
vissa örter och blommor därifrån anv. ju ävenledes."

nr. 92.
Söings
bokenid
933.

3839

uppt. Emil Götstedt
Per. C. Brastrom
J. 1876.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

15

Träd med särskilda egenskaper.

Det finnes träd (t. ex. ett i Olofström) av olika slags krokor, såsom det ovannämnda, med en aspkrona och en björkkrona, vilka synas vara uppväxta av samma rot och stam snär stammen nära nog osynligt är sammansvuren till ett träd ett långt stycke upp. Å andra träd kunna dess olika stammar (stojlar) och grenar växa in i varandra fullständigt och bilda en stor knut i sammansvinningsstället. Sådana förekomma många, ofta med högt kuriösa former och ställningar. Detta kalla allmogem ån träden bedriva kor med varandra eller inbäras. För i tiden var det allmänt och än i våra dagar rekommendera eller bruka de gamle kloke taga bark av dylika

träd och vid fall då djuren icke ville
bliva dräktiga antingen giva djuren barks-
ken direkt i fodret eller verk koka barken
och giva det särskilda kreaturet kokten
vickret ansågs vara ett ofelleart medel.

Svarta vita eller "brokiga" köppar
Ännu förekommer det att en del folk
tro, att man kan ingripa i och bestäm-
ma djurens (och varför icke även människors)
avfödels färg genom att i vattenkärlet,
varur det oräktliga bondjuret, ko, får, get,
etc. dricker, lägga plikfärgade köppar
och att lammen t.ex. ska bli brokiga om
man på visen ställen skalar verk i hoen
sålunda lägges brokiga köppar i synläge för
det dräktiga färd.

Tjusning av jagtgevåret.

Jägarna vore förr i världen - liksom även nu för tiden - avundsjuka på varandra, särskilt då någon hade en mer än vanligt god tjussa. Därför sökte de sinsemellan både med lövliga och "illegala" medel komma varandras jaktlycka på skam, i det de försökte tjusa bössorna på att ^{de} vore sig träffade eller hade förmågan att döa vittet, om än "fjäderna yrde omkring dem" vid skottets utflyrande.

För att förtaga verkan av denna böstjusning och åter göra de vanliga träffsäker och döande gick man ut en sommarnatt och hämtade "onde mans trä." (Kallades så för att f. n. hade kört en get

emellan barken och träet, brände träet och rökade och preparerade bässan in- och utvändigt därmed och tvättade loppet invändigt med den av träet erhållna askan uttrörd i vatten. Därefter hade ingen makt att förtrocla geväret.

En annat sätt att skydda bässan mot sina svundsmäns trollkonster samt att preparera den och få den att träffa säkert och dödade var att sedan man laddat skottet låta en arm krypa in genom mynningen och så mot ett träd eller annat föremål skjuta ut arm och skott.

Äter ett annat medel för samma ändamål var att plocka bräkenafra (präken) och lägga in i bässan och skottet.